

Klavír, na který hrál Mozart

DANIELA KOTAŠOVÁ

Kladívkový klavír pochází pravděpodobně z dílny Franze Xavera Christopa a je součástí sbírky hudebních nástrojů v Národním muzeu – Českém muzeu hudby. Na toto křídlo hrál Wolfgang Amadeus Mozart při své první návštěvě Prahy v lednu 1787 v Ústavu šlechtičen na Novém Městě pražském. Událost připomíná pozdější romantická plaketa umístěná na vnitřní straně klopy klavíru.

Klavír byl zhotoven přibližně v roce 1785 a není autorsky označen. V roce 1992 byl určen jako práce Ignaze Kobera (1756–1813), rodáka z moravské Olomouce, významného vídeňského varhanáře. Při generálním restaurování ve Vídni v roce 2006 bylo toto autorství zpochybněno. Rakouští specialisté zjistili, že se s největší pravděpodobností jedná o práci Franze Xavera Christopa (1728–1793), u něhož se Ignaz Kober vyučil. Tento vídeňský mistr byl až do své smrti označován za „druhého nejlepšího mistra po Antonu Walterovi“. Dosud jsou známé pouze tři nástroje F. X. Christopa: kombinace varhan a stolového klavíru – varhanový klavír ve vídeňské sbírce,¹ stolový klavír v Záhřebu² a claviorganum na zámku Jevišovice u Znojma.³ Jedná se proto o unikátní nález, který znamená významný posun ve výzkumu strunných klávesových nástrojů poslední třetiny 18. století.

Do podzimu roku 2005 byl klavír vystaven ve vile Bertramka, neboť představuje jeden z nejvýznamnějších dokladů bezprostředního působení Wolfganga Amadea Mozarta v Praze. Jako jediný nástroj z tohoto okruhu se zachoval v téměř původní podobě, například ve srovnání s „mozartovským“ křídlem v Salcburku má převahu původního ostrunění. V listopadu roku 2005 byl klavír převezen do Vídně a svěřen přednímu rakouskému restaurátorovi Albrechtu Czerninovi, který pracoval za odborného dohledu docenta Alfonse Hubera, rakouského specialisty na strunné klávesové nástroje přelomu 17.–18. století. Původním předpokladem bylo restaurování nástroje do „vystavitelného“ stavu při zachování maximální historické autenticity. Při následujícím odborném prozkoumání se ukázalo, že klavír je ve své celkové struktuře neporušený a že rezonanční deska má vysokou stabilitu. Za pomoci endoskopu provedl Albrecht Czernin technický náskres doposud neznámé vnitřní konstrukce křídla. Na základě těchto zjištění se začalo uvažovat o možnosti restaurovat nástroj do „hratelného“ stavu. V úvahu však přicházelo pouze opatrné naladění strun (o tercii níže od původního ladění), aby se na klavíru mohla provést zvuková ukázka.

Kladívkový klavír je celodřevěné konstrukce se dvěma kolenními pákami a má rozsah pět oktáv ($F_1 - f^3$). Je vybaven náraznou klavírní mechanikou (Stoßzungenmechanik), kde

1) Kunsthistorisches Museum Wien, Sammlung alter Musikinstrumente, Maria-Theresien-Platz, 1010 Wien

2) Muzej za umjetnost i obrt, Trg maršala Tita 10, 10000 Zagreb

3) Starý zámek – Jevišovice, Moravské zemské muzeum Brno

jsou jednotlivá kladívka připevněna na samostatné liště stojící vzadu a hlavice kladívek jsou skloněny proti hráči. Jedná se o jeden z mála příkladů přímého užití Cristoforiho vzoru stavby klavírů ve vídeňském prostředí osmdesátých let 18. století. Mahagonová skříň (o rozměrech 221 cm – délka, 98 cm – šířka, 24 cm – výška) stojí na čtyřech nohách zužujících se ve čtyřhran. Na rezonanční desce je rozeta o průměru 10 cm. Klaviatura s černými klávesami zdobenými perletí upoutá každého na první pohled.

Celkový pohled na klavír / General view of the fortepiano

Franz Xaver Christoph, ca. 1785, NM-ČMH 2, E 2090

A Piano Played by Mozart

DANIELA KOTAŠOVÁ

The Czech Museum of Music's musical instruments collection includes a pianoforte probably made by Franz Xaver Christoph. In January 1787 it was played by Wolfgang Amadeus Mozart during his first visit to Prague, in the Institute of Noblewomen in Prague's New Town—an event commemorated by a romantic plaque later affixed to the inside of the instrument's lid.

The instrument was made sometime around 1785. It bears no indication of its maker, but in 1992 was provisionally determined to be the work of Ignaz Kober (1756-1813), a native of Olomouc (in Moravia) and an important organ builder in Vienna. Then during general restoration of the instrument in Vienna in 2006 the identity of the maker was called into doubt. Austrian specialists found it to be in all probability the work of Ignaz Kober's teacher, Franz Xaver Christoph (1728-93)—a Viennese master who was called to the end of his life 'the second best master after Anton Walter'. Otherwise only three of his instruments are known today: a combination of an organ and a table piano known as an 'organ piano' in a Viennese collection,¹ a table piano in Zagreb,² and a 'claviorganum' (also a combination of an organ and a piano) in the stately home Jevišovice near Znojmo (in Moravia).³ Thus the identification of Christoph as the maker of the instrument in Prague is a rare discovery that constitutes an important step forward in the study of stringed keyboard instruments from the last third of the eighteenth century.

Until November 2005 this fortepiano was on display in the Memorial to Wolfgang Amadeus Mozart and the Dušeks in the villa Bertramka, because it constitutes one of the most important mementos of Mozart's activities in Prague. It is the only musical instrument with which Mozart is known to have come into contact anywhere that has been preserved in almost its original form. For example, by contrast with the 'Mozart' piano in Salzburg it has most of its original strings.

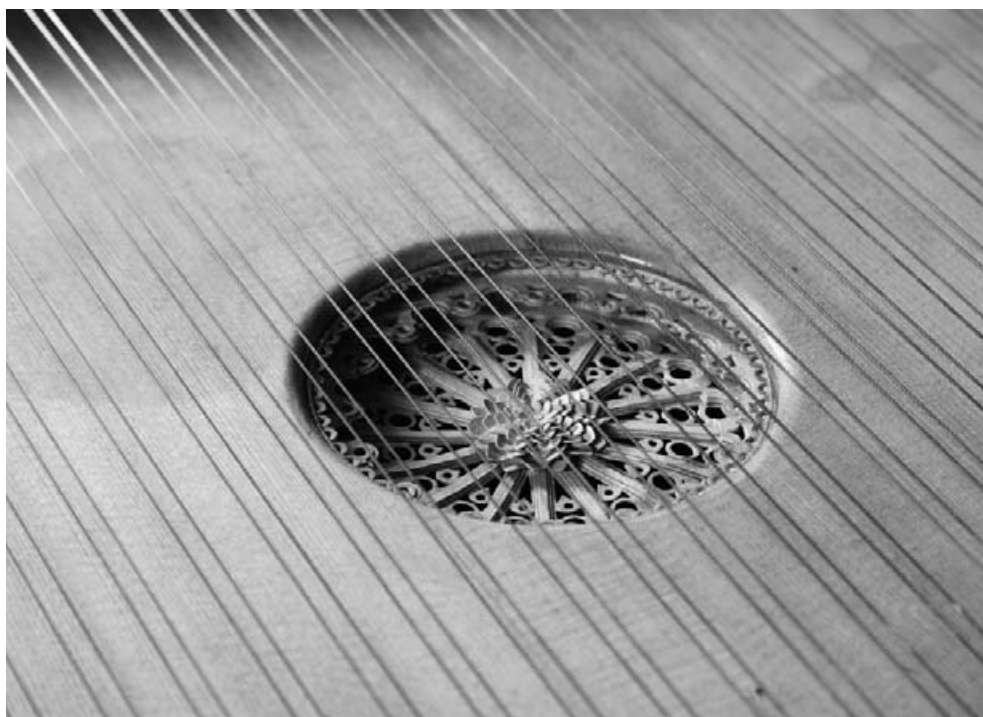
From Bertramka the instrument was moved to Vienna and entrusted to the prominent Austrian restorer Albrecht Czernin, who worked under the expert supervision of Docent Alfons Huber, an Austrian specialist in stringed keyboard instruments. The original intent was only to restore it to such a condition that it could be displayed, while preserving maximum historical authenticity. The ensuing expert examination found it to be unchanged in its overall structure, with its soundboard very stable. Using an endoscope, Mr. Czernin made a technical drawing of the internal construction, which had not been known, and based on his findings consideration was given to the possibility of restoration to the point of playability. However, all that was feasible in the end was to undertake a cautious tuning of the strings, a third lower than their original tuning, so as to allow a brief demonstration of the instrument's sound.

1) Kunsthistorisches Museum Wien, Sammlung alter Musikinstrumente, Maria-Theresien-Platz, 1010 Wien.

2) Muzej za umjetnost i obrt, Trg maršala Tita 10, 10000 Zagreb.

3) Starý zámek (Old Stately Home) in Jevišovice, Moravian Museum in Brno.

This fortepiano is of all-wooden construction, with two knee levers and a compass of five octaves ($F_1 - f^3$). It has impact action (Stoßzungenmechanik) whereby the individual hammers are fastened to a separate rail standing at the rear and their heads are inclined toward the player. This is one of only a few instruments showing direct usage of Cristofori's model for piano construction in Vienna in the 1780s. The mahogany case, measuring 221 cm. long, 98 cm. wide, and 24 cm. high, stands on four legs that narrow into a square cross-section. On the soundboard is a rosette measuring 10 cm in diameter. The keyboard, having black keys decorated with mother-of-pearl, attracts everyone's attention at first glance.

**Rozeta na rezonanční desce kladívkového klavíru /
Rosette on the sounding board of fortepiano**

Franz Xaver Christoph, ca. 1785

NM-ČMH 2, E 2090